

ОТ РИТЪМ КЪМ ОРНАМЕНТ - РИТМИЧНА СТРУКТУРА В ДЕКОРАТИВНО-ПРИЛОЖНОТО ИЗКУСТВО ЗА ДЕЦА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

ас. Незабравка Иванова Петкова

FROM RHYTHM TO ORNAMENT - RHYTHMIC STRUCTURE IN DECORATIVE AND APPLIED ART FOR PRESCHOOL CHILDREN

Nezabravka Ivanova Petkova, Assist. Prof.

Резюме:

Публикацията изследва как децата в предучилищна възраст възприемат, създават и интерпретират ритъма като основополагащ елемент в декоративното изкуство чрез интерактивно преживяване на музикален ритъм, реализиран под формата на музикална игра. Фокусът на изследването е върху ритмичната структура като пресъздаването на орнаменти – повтарящи се елементи, които носят естетическа стойност и развиват визуалната, музикалната култура и творческото мислене на децата. В изследването участват деца от третата възрастова група в детската градина. Наблюденията показват, че децата интуитивно разпознават и създават ритмични структури, особено когато им се предоставят визуални примери и материали с разнообразие от форми (кръгчета, листа, триъгълници и др.) под въздействието на музикалния ритъм. В заключение, реализираният модел демонстрира, че свързването на ритъм в музиката с ритъм в изкуството създава богата основа за цялостно развитие на децата – познавателно, емоционално и естетическо. Така декоративно-приложното изкуство се превръща в средство за изразяване и интерпретиране на вътрешни усещания чрез външни визуални форми, подготвяйки децата за по-задълбочено възприемане на изкуството и културата в по-късен етап.

Ключови думи:

ритъм, музика, декоративно-приложно изкуство, деца

Abstract:

The publication explores how preschool children perceive, create, and interpret rhythm as a fundamental element in decorative art through an interactive experience of musical rhythm, implemented in the form of a musical game. The focus of the study is on rhythmic structure as a pathway to creating ornaments - repeating elements that carry aesthetic value and support the development of children's visual and musical culture, as well as their creative thinking. The study involved children from the third preschool age group in a kindergarten. Observations show that children intuitively recognize and create rhythmic structures, especially when provided with visual examples and materials containing a variety of shapes (circles, leaves, triangles, etc.) under the influence of musical rhythm. In conclusion, the implemented model demonstrates that linking rhythm in music with rhythm in visual art provides a rich foundation for the holistic development of children – cognitive, emotional, and aesthetic. In this way, decorative and applied art becomes a means of expressing and interpreting internal sensations through external visual forms, preparing children for a deeper understanding of art and culture at a later stage.

Key words:

rhythm, music, decorative-applied art, children.

В ранното детство изкуството играе ключова роля за цялостното развитие на личността – познавателно, емоционално и естетическо. Декоративно-приложното изкуство, като част от художественото възпитание в предучилищна възраст, предоставя възможности за изразяване, интерпретация и развиване на творческото мислене у децата. Ритъмът, както в музиката, така и във визуалните изкуства, е универсален принцип на подреденост, движение и повторяемост. Неговото възприемане и пресъздаване от децата подпомага формирането на усещане за ред, симетрия и композиция, което има значение както за художествената, така и за общата им познавателна култура (Ангелова, Легкоступ, 2014). Настоящата публикация изследва как децата в предучилищна възраст възприемат, създават и интерпретират ритъма като основополагащ елемент в декоративното изкуство, чрез преживяване на музикален ритъм под формата на музикална игра. Целта е да се проследи как чрез съчетаване

на музика и изобразително изкуство се изграждат умения за създаване на орнамент – ритмична структура от повтарящи се визуални елементи с естетическа стойност.

Настоящото изследване е насочено към 5-6-годишните деца в 29 ДГ “Слънце”, гр. София. Целта на това изследване е да се проучи и приложи интегриран подход за развитие на усета за ритъм и композиция при деца от предучилищна възраст чрез съчетаване на музикална игра с ритмични елементи и декоративно апликиране, като се акцентира върху създаването на орнаментални композиции с ритмична структура. Ковачева казва, че най-ранен досег на децата с българска народна музика се осъществява в периода на предучилищното образование. (Ковачева, 2023). Това е регламентирано и в Наредба № 5 за предучилищното образование (Наредба № 5, 2016г.). В изследването взеха участие 26 деца от третата подготвителна група в детската градина през м. май 2025г. Декоративно-приложните изкуства обхващат техники, форми и произведения, които имат декоративна и утилитарна функция (Дренска, 2020). Ритъмът в декоративно-приложното изкуство се изразява чрез редуване на сходни или еднакви декоративни елементи – цвят, форма, линии и интервали между тях, което създава усещане за движение и хармония в композицията. В предучилищна възраст децата проявяват усет за ритъм, цвят и композиция (Ангелова, Легкоступ, 2014). Тези качества могат да се развиват чрез апликирането и използването на декоративни елементи. Стоянова казва, че при създаването на декоративни изображения и композиции се използват геометрични форми, орнаменти и линии (Стоянова, 2020). Музикалните игри с ритмични движения (пляскане, тропане, използване на тялото като инструмент) стимулират координацията, фината моторика, креативността и естетическия вкус на децата. Интегрирането на музикални ритмични игри с апликиране създава условия за творческо изразяване, групово работа и усвояване на основни художествени принципи като ритъм, симетрия, контраст и композиция. Караминкова-Кабакова казва, че формирането на вътрешното чуване, както и на тоново височинния слух и метро ритмичен усет е резултат, който се очаква в края на музикалното обучение (Караминкова-Кабакова, 2022). Прехвърляне на ритмичния модел от играта в декоративна задача – апликиране на орнамент чрез редуване на елементи по ритъма на музиката. Ковачева отбелязва, че в ядро „Музика и игри“ е предвидено децата да импровизират танцови стъпки и движения на различни по характер и националност музика, а това може да се отнесе и до българския фолклор. Във втора група съществува

изискването децата да изпълняват на фона на звучаща музика движения в кръг, в редица, по двойки, да се отразяват двигателно темпови промени на музиката, съобразно възможностите на детето. (Ковачева, 2023). Децата се насърчават да създадат собствени композиции, като използват принципите на ритъм, симетрия и контраст, наблюдавани и в музикалната игра. Очакваните резултати са: развитие на усет за ритъм и композиция в изобразителната и приложна дейност, подобряване на фината моторика, координацията и креативността на децата, формиране на естетически вкус и умения за работа в група. Ритъмът в музиката е организираното и логично редуване на тонове с различна трайност и паузи между тях. Това означава, че ритъмът определя кога и колко дълго да звучат отделните тонове, както и кога да настъпят моментите на тишина (паузите). Той е един от основните елементи на музиката, заедно с мелодията и хармонията, и придава движение и структура на музикалното произведение.

Можем да кажем, че ритъмът е едно от изразните средства на музиката със силно въздействие върху децата (Караминкова-Кабакова, 2022). При него се редуват звуци и тишина с различна продължителност, което създава усещане за темпо и пулсация в музиката. Ритъмът може да бъде прост или сложен, равномерен или неравномерен, като често се съчетава с други ритми (полиритмия) или се подрежда в определени групи според метрума и размера на произведението.

Още в племенните общества чрез изпълнението на танцувалните жестове и музикалните ритми хората от племето са създавали колективна връзка помежду си. Те допълват индивидуалното общуване (Караминкова-Кабакова, 2022). В процеса на обучение по декоративно апликиране при деца от предучилищна възраст е необходимо предварително да се въведат основни музикално-ритмични упражнения, които да подпомогнат формирането на ритмична структура и координация. В тази връзка се използва музикална игра, при която децата следват ритъма на песента и го отразяват чрез пляскане с ръце и пляскане по масата. Караминкова-Кабакова казва, че споделянето на преживяванията, емоциите и радостта от съвместно музициране може да се осъществи в колективното изпълнение. То може да бъде вокално, съпровод от инструмент,, или с танцувални движения (Караминкова-Кабакова, 2022). Този подход развива у децата метроритмичен усет, двигателна активност и създава предпоставки за по-успешно овладяване на специфичните техники на декоративното апликиране. Така музикалното възпитание служи като основа

за творческата изява в областта на приложното изкуство, стимулирайки както музикалните, така и визуално-художествените способности на децата. На децата е предоставен образец на стомна, предварително украсена от учителя с използване на два цвята – син и червен, както и два вида орнаменти – триъгълник и квадрат, които са подредени ритмично и последователно върху образеца. Учителят задава въпроси, свързани с цветовете и формите, с цел да насочи вниманието на децата към връзката между ритъма в изобразителното изкуство и музиката. След това е демонстриран последователният процес на изработване на модела на стомната. Въз основа на предоставените инструкции и с опора на образеца, децата започват самостоятелна творческа дейност, при която следват зададените указания.

Този подход подпомага формирането на умения за възприемане и възпроизвеждане на ритмични структури както в изобразителното изкуство, така и в музикалния контекст, като същевременно развива фината моторика и творческата активност на децата.

Ритъмът като основен елемент в развитието на естетическото възприятие и творческите умения при децата от предучилищна възраст чрез декоративно-приложното изкуство

Ритъмът представлява един от ключовите изразни средства, който формира основата на естетическото възприятие и стимулира творческите умения при децата още от най-ранна възраст. В контекста на предучилищното образование, ритъмът не се ограничава само до музикалната сфера, а намира широко приложение и в декоративно-приложното изкуство, където чрез повторение и редуване на форми, цветове и линии се изгражда хармонична и структурирана визуална композиция.

Ритъмът в изобразителното творчество при децата е средство за развиване на сетивността и пространственото мислене, като същевременно подпомага изграждането на умения за композиционно планиране и естетическа оценка. Този процес е особено важен за формирането на художествения вкус и творческата самостоятелност, тъй като децата учат да възприемат и създават визуални ритми, които са аналогични на музикалните.

Декоративно-приложното изкуство предоставя уникална възможност за интеграция на музикалния ритъм с визуалното възприятие. Чрез техники като апликация, отпечатване и моделиране децата възпроизвеждат ритмични

моделите, което развива както фината моторика, така и креативността им. Тази мултисензорна връзка между звук и образ стимулира цялостното художествено развитие и емоционалната интелигентност на малките.

Освен това, ритъмът в декоративно-приложното изкуство подпомага изграждането на структурно мислене и способността за разпознаване на повторемост и вариации, което е фундаментално за развитието на логическите и творческите умения. Този аспект е от особена важност в предучилищната възраст, когато детето започва да формира основите на художествената си култура и изразност.

В заключение, ритъмът като основен елемент в декоративно-приложното изкуство играе съществена роля в развитието на естетическото възприятие и творческите умения при децата от предучилищна възраст. Той интегрира музикалното и визуалното изкуство, създавайки условия за комплексно и мултидисциплинарно художествено развитие, което подпомага както техническото овладяване на изразните средства, така и творческата свобода и емоционалната наситеност на детето.

Конкретни декоративни техники, които могат да се използват за визуализиране на ритъма

Визуализирането на музикалния ритъм чрез декоративно-приложно изкуство в детската градина е вдъхновяващ и ефективен начин за интегриране на различни изкуства и развиване на сензитивността, креативността и моториката на децата. Ето някои изпитани и подходящи техники:

1. Ритмично рисуване (линии, точки, вълни)

Описание:

Децата рисуват линии, точки, зигзагообразни или вълнообразни форми в ритъма на музиката, която слушат. При всеки удар на барабана или акцент в музиката се прави определен щрих или форма.

Пример:

При бърз ритъм – къси, енергични щрихи.

При бавен ритъм – дълги, плавни линии.

2. Апликация с повтарящи се елементи

Описание:

Използват се изрязани от цветна хартия форми (кръгчета, квадратчета, листенца и др.), които се залепват върху лист в определен ритмичен ред (напр. голямо-малко-голямо, червено-синьо-жълто).

Пример:

Всяка повтаряща се форма или цвят отразява определен музикален удар или мотив.

Тези техники правят ритъма видим и осезаем, обогатяват музикалното преживяване и развиват творческите, сензорните и социалните умения на децата. Чрез декоративно-приложното изкуство музиката „оживява“ на хартия, в пластика или колаж, а децата се учат да изразяват ритъма по нов, артистичен начин.

В декоративно-приложното изкуство, особено при работа с деца в детската градина, изборът на цветове и тяхната подредба играят ключова роля за визуалното подчертаване на ритъма. Чрез цветови комбинации можем да направим ритмичните модели по-ясни, емоционално въздействащи и лесни за разпознаване от децата. Ето конкретни насоки и примери:

1. Контрастни цветове за яснота на ритъма**Използване:**

Контрастните цветове (напр. червено и жълто, синьо и оранжево,) са идеални за подчертаване на редуването на силни и слаби удари, акценти или повтарящи се елементи.

Пример: За ритъм «силен-слаб»: червено (силен) – жълто (слаб) – червено – жълто.

За по-сложни модели: синьо – оранжево – синьо – жълто – синьо – оранжево – синьо – жълто.

2. Цветове според емоционалния заряд на ритъма**Използване:**

Бързи, весели ритми: ярки, наситени цветове (червено, жълто, зелено).

Бавни, спокойни ритми: пастелни, меки цветове (светлосиньо, бледорозово, кафяво).

Практически съвети за работа с деца

Нека децата сами избират цветовете според усещането си за ритъма – това развива емоционалната им интелигентност и усет към изкуството.

Обяснявайте връзката между ритъма и цвета: Например, „силният удар е като яркото червено, а слабият – като мекото жълто“.

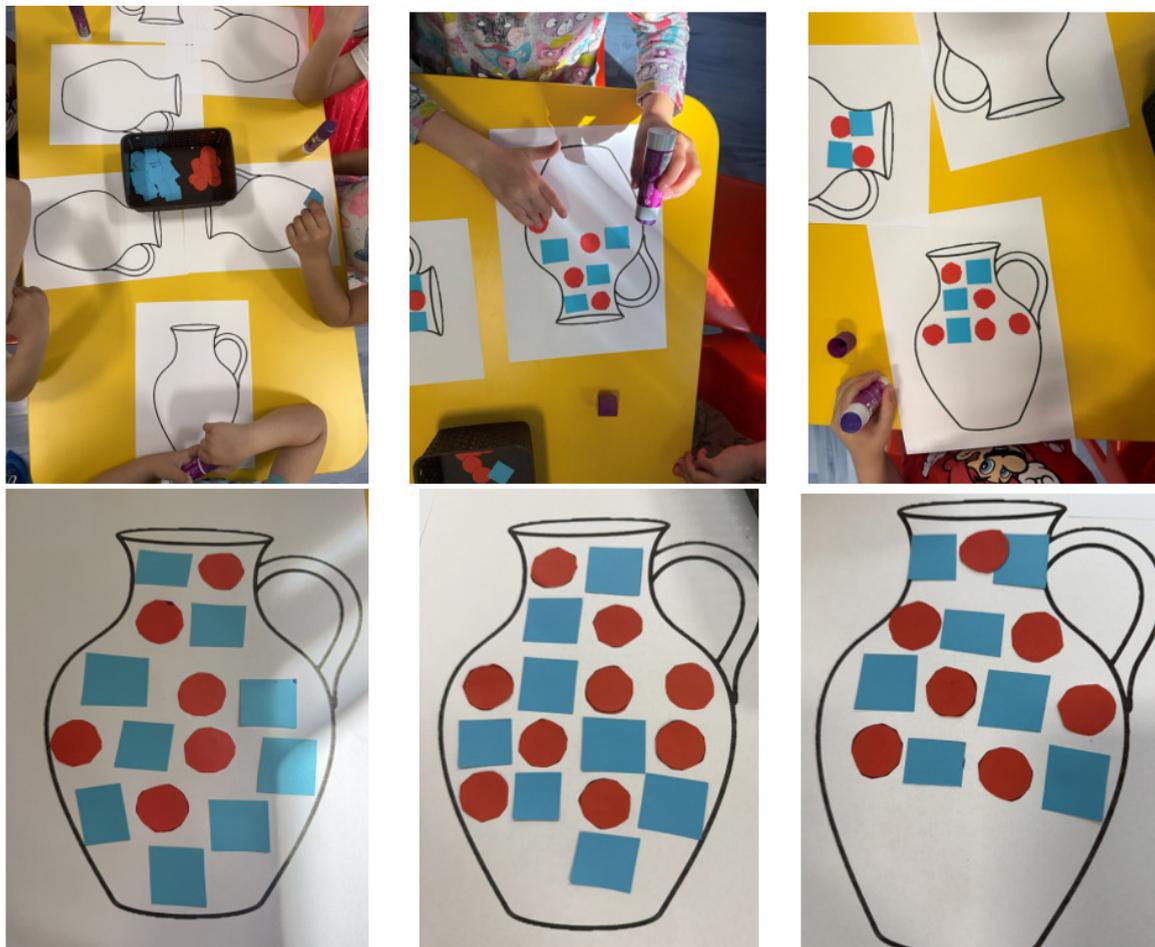
Използвайте готови цветни ленти, хартийки за лесно групиране и подреждане по ритъм. Цветовите комбинации са мощен инструмент за визуализиране и подчертаване на ритмичните модели в декоративните дейности. Те помагат на децата не само да разбират ритъма по-добре, но и да се забавляват, да творят и да развиват своята естетическа чувствителност. Използвайте цветовете смело и креативно, за да направите ритъма видим и вдъхновяващ!

Резултати от последващото изследване:

Критерии за изследването:

1. Ритмичност на орнаментацията - последователност и повтаряемост на елементите (червени кръгове и сини квадрати), спазване на редуване между формите и цветовете.
2. Съответствие с музикалния ритъм - отразяване на ритмичния модел, усвоен по време на музикалната игра (например равномерно разпределение на елементите, съответстващо на такта на песента), създаване на визуален „пулс“ чрез разстоянията между елементите.
3. Композиционна подредба - хармонично разположение на елементите в рамките на формата на столната, баланс между празни и запълнени пространства.
4. Самостоятелност и креативност - проява на индивидуален подход при подреждането на елементите, отклонения от образеца, които показват творческо мислене, без да се нарушава основният ритмичен принцип.

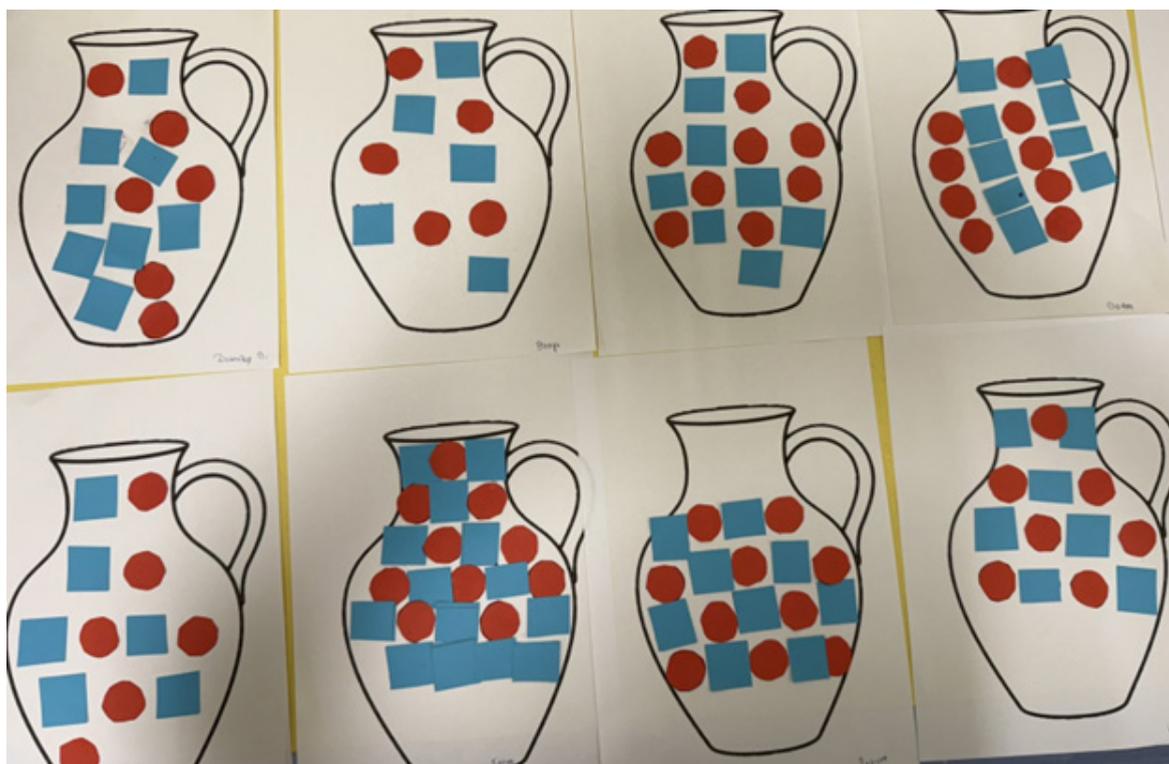
На фиг. 1 са показани снимки от процеса на творческата дейност на децата от трета група в 29 ДГ „Слънце“, гр. София:

Снимки от личния архив

Фиг. 1 Стомна

На фиг. 2 са показани част от готовите модели на стомните на децата от трета възрастова група в детската градина:

Снимки от личния архив

Фиг. 2 Стомни

Анализ на резултатите:

Критерии за оценяване:

1. Ритмичност на орнаментацията

При 75% от деца се наблюдава редуване на елементите, но степента на ритмичност варира. Някои творби показват ясно изразен ритъм (напр. равномерно разпределени и последователно редуващи се форми), докато при други елементите са разположени по-свободно, с по-слабо изразена повторяемост.

2. Съответствие с музикалния ритъм

Част от децата (62.5%) са успели да пренесат усвоения ритъм от музикалната игра във визуалната композиция, като са създали равномерни интервали между елементите. При други се забелязва по-хаотично разпределение, което може да е резултат от по-слабо развито усещане за ритъм или от желание за експериментиране.

3. Композиционна подредба

В 87.5% от творбите елементите са разположени в рамките на очертанятия на стомната, което показва разбиране за композиционните граници. Балансът между запълнените и празните пространства е различен – някои деца са запълнили почти цялата площ, докато други са оставили повече празнини.

4. Самостоятелност и креативност

Въпреки наличието на образец, всяка творба носи индивидуални белези. 75% от деца са следвали стриктно образца, други са проявили креативност в подреждането и броя на елементите. В таблица 1 може да се разгледат получените резултати от проучването:

Таблица 1

Критерий	% отговарящи работи
Ритмичност на орнаментацията	75%
Съответствие с музикалния ритъм	62.5%
Композиционна подредба	87.5%
Самостоятелност и креативност	75%

Изводи:

Резултатите от изследването показват, че интеграцията между музикален и визуален ритъм в образователната среда на предучилищните деца има значим принос за тяхното цялостно развитие. Чрез игрови и художествени дейности, децата не само интуитивно възприемат ритъма, но и го прилагат съзнателно при създаването на декоративни орнаменти. Ритмичната структура се утвърждава като основа за изграждане на естетически усет, пространствена подреденост и способност за творческа изява. Прилаганият модел доказва, че връзката между различни видове изкуства – музика и декоративно-приложно творчество – има силно възпитателно и развиващо въздействие. Този подход подпомага формирането на културна чувствителност у децата и ги подготвя за по-задълбочено възприемане и интерпретиране на изкуството в бъдеще.

Заклучение

Реализираният педагогически модел показва, че съчетаването на музикален и визуален ритъм стимулира активното участие на децата в художествените дейности и подпомага тяхното естетическо възпитание. Чрез игрови подход и творческа дейност децата не само усвояват понятието за ритъм, но и го прилагат в създаването на собствени декоративни орнаменти.

Интеграцията между музика и изобразително изкуство създава благоприятна среда за развитие на въображението, концентрацията, моториката и чувството за форма и композиция. Доказано е, че децата по-лесно разбират абстрактни понятия като ритъм, когато ги преживеят с тялото си и ги пресъздават чрез визуални средства.

В този смисъл, декоративно-приложното изкуство се утвърждава като ефективен инструмент за развиване на креативност и културна чувствителност още в ранна възраст. Подобни образователни практики не само обогатяват детското възприятие за изкуството, но и създават стабилна основа за бъдещо художествено и личностно развитие.

Библиография:

Angelova, Legkostup 2014: Angelova Luchia., Legkostup Plamen. Теория и методика на изобразителното изкуство. С., 2014, [Teoria i metodika na izobrazitelното izkustvo. Sofia, 2014].

Lyutskanova 2019: Lyutskanova Ralitsa. Жени и чудовища. Новата женска готика – Анджела Картър и Карсън Маккълърс. Кралица Маб, С., 2019, 30. [Zheni I chudovishta. Novata zhenska gotika – Andzhela Kartar I Karsan Makkalars. Kralitsa Mab, Sofia., 2019, 30].

Dzhemalova, Balkanski: 2016. Dzhemalova, Anife, Balkanski, Dimitar. Изграждане на усет за цвят, ритъм и композиция у децата чрез декоративното апликиране. Сборник студии и доклади, Шуменски университет. [Izgrazhdane na uset za tsvyat, ritam i kompozitsia u detsata chrez dekorativното aplikirane. Sbornik studii i dokladi, Shumenski universitet, 2016].

Drenska: 2020 Drenska Krasimira. Знаково-символно значение на материала в произведенията на приложно-декоративните изкуства - Год. СУ. ФНОИ, Книга

Изкуства, брой:113, 2020, [Znakovo-simvolno znachenie na materiala v proizvedeniata na prilozhno-dekorativnite izkustva - God. SU. FNOI, 2020].

Karaminkova-Kabakova: 2022. Karaminkova-Kabakova Emilia. Влиянието на ритъма за изграждане на общност в предучилищна възраст. С., 2022, [Vliqniето na ritama za izgrazdane na obshtnost v preduchilishtna vazrast. Sofia, 2022].

Kovacheva: 2023. Kovacheva, Raya. Българският музикален фолклор в предучилищното и училищното образование - Год. СУ, ФНОИ, Книга Изкуства, брой: 116, 2023[Balgarskiyat muzikalen folklore v preduchilishtnoto I uchilishtnoto obrazovanie – God. SU. FNOI,2023].

Stoyanova: 2020 Stoyanova Ventsislava. Формообразуване и възприемане на изкуството в контекста на декоративно-абстрактната образност, Год. СУ. ФНОИ, Книга Изкуства, брой:113, 2020, [Formoobrazuvane i vazpriemane na izkustvoto v konteksta na dekorativno-abstraktnata obraznost - God. SU. FNOI, 2020].

Наредба № 5 от 03.06.2016 г. за предучилищното образование. Обн. ДВ, бр. 46 от 17.06.2016 г., в сила от 01.08.2016 г. Издадена от министъра на образованието и науката [Naredba № 5 ot 03.06.2016 g. za preduchilishtnoto obrazovani. Obn. DV, br. 46 ot 17.06.2016 g., v sila ot 01.08.2016 g. Izdadena ot ministara na obrazovaniето i naukata].

За автора:

Незабравка Петкова, асистент, преподавател във Факултета по науки за образованието и изкуствата, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, катедра „Предучилищна и медийна педагогика“.

Област на научни интереси: теория и методика на изобразителното изкуство в предучилищна възраст, модели и механизми на взаимодействието „дете-изкуство“, приложни техники за творчество в детска градина, декоративно-

приложно изкуство в предучилищна и начална училищна възраст, дидактика на изобразителното изкуство.

Контакт: София, бул. „Шипченски проход“ №69А

Е-майл: nezabravip@uni-sofia.bg

About the author:

Nezabravka Petkova, Assistant Professor, Lecturer at the Faculty of Educational Sciences and Arts, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Department of “Preschool and Media Pedagogy”.

Area of scientific interests: theory and methodology of fine arts in preschool age, models and mechanisms of the interaction “child-art”, applied techniques for creativity in kindergarten, decorative and applied arts in preschool and primary school age, didactics of fine arts.

Contact: Sofia, 69A “Shipchenski Prohod” Blvd.

Email: nezabravip@uni-sofia.bg